

ADRIAN ULJASZ

LIBRETTO LUDWIKA OSIŃSKIEGO
DO OPERY JÓZEFA ELSNERA *ANDROMEDA* Z 1807 R.
W ZBIORACH RĘKOPIŚMIENNYCH
BIBLIOTEKI NAUKOWEJ PAU I PAN W KRAKOWIE

WSTĘP

Wśród tekstów literackich dostępnych w rękopisach w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie zwraca uwagę zapis libretta Ludwika Osińskiego¹ do opery Józefa Elsnera *Andromeda*². Utwór został wystawiony pierwszy raz w 1807 r. w Warszawie na cześć Napoleona Bonaparte³. Warto go przypomnieć 210 lat po tamtych wydarzeniach. Libretto opublikowano w 1808 r. w wersji dwujęzycznej. Wydrukowano polski tekst i przekład francuski⁴. Jest to obecnie publikacja historyczna, z epoki. *Andromedy* nie zamieszczono w czterotomowym wydaniu dzieł autora, ogłoszonym w latach 1861–1862⁵. Prezentowany artykuł stanowi pierwszą edycję krytyczną utworu Osińskiego.

Charakter pisma, a także strona gramatyczna i ortograficzna zapisu pozwalają stwierdzić, że rękopis z Biblioteki Naukowej PAU i PAN pochodzi z XIX w. Nie podano informacji, kto zapisał tekst. W zbiorach polskich bibliotek znajdują się

¹ Informacje o Ludwiku Osińskim podano w dalszej części wstępu.

² Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie (dalej: Bibl. Nauk. PAU i PAN), Ludwik Osiński, *Andromeda*. *Dramma* w jednym akcie z muzyką Józefa Elsnera reprezentowana pierwszy raz na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 14 stycznia 1807 roku, rkps sygn. 2667, k. 1, 1v, 2, 2v, 3, 3v, 4, 4v, 5, 5v, 6, 6v, 7, 7v, 8, 8v, 9, 9v, 10. Informacje o Józefie Elsnerze podano w dalszej części wstępu.

³ Napoleon Bonaparte (1769–1821) – pierwszy konsul Republiki Francuskiej od 1799 do 1804 r., cesarz Francuzów w latach 1804–1814, 1815.

⁴ [L. Osiński], *Andromede. Drame lyrique en un acte représenté pour la premier fois sur le Théâtre Nationale à Varsovie le 14 janvier 1807* = *Andromede. Drama liryczne w 1 akcie z muzyką Józefa Elsnera reprezentowane pierwszy raz na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 14 stycznia 1807*, musique de Joseph Elsner [Warszawa 1808], passim.

⁵ Zob. *Dzieła Ludwika Osińskiego profesora literatury w Uniwersytecie Warszawskim, członka Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk*, t. 1–3, Warszawa 1861, passim, t. 4, Warszawa 1862, passim.

jeszcze dwa inne ręczne zapisy libretta *Andromedy*, również bez informacji o ich autorze. W Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu można się zapoznać z rękopiśmiennym, bardzo mało czytelnym, a do tego na częściowo zniszczonym materiale piśmiennym. Brzegi wszystkich papierowych kart są nadszarpnięte i przybrudzone⁶. W lepszym stanie i zarazem wyraźnie wykaligrafowany jest rękopis należący do Biblioteki Narodowej w Warszawie⁷. Rękopis z BN, w przeciwieństwie do zapisu z krakowskiej biblioteki, zawiera dokładnie ten sam tekst, co polska część publikacji z 1808 roku⁸.

Ludwik Osiński żył w latach 1775–1838. Wszedł do historii literatury polskiej jako poeta i dramatopisarz reprezentujący nurt klasyczny. Był też autorem przekładów tragedii Williama Szekspira i Pierre’a Corneille’a na język polski. Działał w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk, pełniąc funkcję sekretarza. W okresie Księstwa Warszawskiego sprawował godność sekretarza w Dyrekcji Sprawiedliwości, a później sekretarza generalnego Ministerstwa Sprawiedliwości i pisarza Sądu Kasacyjnego. W latach 1814–1833 był z niewielkimi przerwami dyrektorem Teatru Narodowego w Warszawie. Stanowisko przejął po swym teściu, ojcu polskiej sceny narodowej, Wojciechu Bogusławskim. Od 1827 do 1833 r. współpracował z nim drugi dyrektor – Ludwik Adam Dmuszewski. Żoną Osińskiego była od 1808 r. córka Wojciecha Bogusławskiego, Rozalia Bogusławska, występująca do zawarcia małżeństwa jako aktorka. W okresie 1809–1810 Osiński redagował wspólnie z Franciszkiem Ksawerym Dmochowskim czasopismo „Pamiętnik Warszawski”. W 1818 r. rozpoczął wykłady z literatury porównawczej na Uniwersytecie Warszawskim, które dawał do 1830 r., zajmując na polskiej uczelni stanowisko profesora. Zastąpił jako przeciwnik romantyzmu, a szczególnie twórczości Adama Mickiewicza⁹.

⁶ Zob. Ossolineum, Zbiór drobnych utworów wierszem i prozą w odpisach różnej proveniencji. Zawiera m.in. „Adromedę” – drama liryczne z muzyką Elsnera, reprezentowane 1807 r., rkps sygn. 7850/II, k. 67–91v.

⁷ Biblioteka Narodowa, Ludwik Osiński. „Andromeda”. Drama liryczne w jednym akcie z muzyką Józefa Elsnera, rkps sygn. I 6152, k. 1, 2, 2v, 3, 3v, 4, 4v, 5, 5v, 6, 6v, 7, 7v, 8, 8v, 9, 9v, 10, 10v, 11, 11v.

⁸ Zob. ibidem; Bibl. Nauk. PAU i PAN, Ludwik Osiński, *Andromeda*. *Dramma...*; [L. Osiński], op.cit., passim.

⁹ Zob. m.in. R. Skręt, *Osiński Ludwik h. Junosza (1775–1838)* [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 24: 1979, s. 339–346; E. A. [E. Aleksandrowska], *Osiński Ludwik 1775–1838* [w:] *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 3, *Mia – R*, Warszawa 2002, s. 200–202; *Bibliografia literatury polskiej Nowy Korbut*, t. 5, *Oświecenie*, oprac. E. Aleksandrowska z zespołem, red. tomu do r. 1958 T. Mikulski, hasła osobowe: *I–O*, Warszawa 1962, s. 447–454, t. 6, cz. II, *Oświecenie, uzupełnienia i indeksy*, oprac. E. Aleksandrowska z zespołem, Warszawa 1962, s. 122; *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965*, na podstawie materiałów S. Dąbrowskiego oprac. redakcja w składzie: Z. Raszewski (redaktor naczelny), Z. Wilski (zastępca redaktora naczelnego), M. Wosiek, K. Zawadzka, H. Garlińska-Zembrzuska (ikonografia), Warszawa 1973, s. 513–514; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, oprac. przez S. Uruskiego, przy współudziale A. A. Kosińskiego, wykończony i uzupełniony przez A. Włodawskiego, t. 13, Warszawa 1916, s. 136–137; P. Żbikowski, *Ludwik Osiński (1775–1838)* [w:] *Pisarze polskiego oświe-*

Twórca muzyki do *Andromedy*, Józef Elsner, urodził się w 1769, a zmarł w 1854 r. Był wybitnym polskim kompozytorem, dyrygentem, pedagogiem i teoretykiem muzyki. Od 1798 r. prowadził orkiestrę operową Teatru Narodowego. Funkcję tę porzucił wskutek rywalizacji z nowym kapelmistrzem, kompozytorem Karolem Kurpińskim. W 1818 r. został rektorem Szkoły Głównej Muzyki w Warszawie. Od 1820 r. szkoła funkcjonowała jako Konserwatorium Muzyczne, zorganizowane przez Elsnera. Do uczniów Elsnera w konserwatorium należał Fryderyk Chopin¹⁰.

Osiński napisał tekst *Andromedy* na okoliczność przyjazdu Napoleona do Warszawy po zwycięstwie nad Prusakami, wykorzystując temat mitologiczny w celu gloryfikacji cesarza¹¹. Wątek z Andromedą, zaczerpnięty z *Przemian* Owidiusza, był już wcześniej podejmowany w zagranicznej i polskiej literaturze dramatycznej. W XVII w. Pierre Corneille napisał tragedię pt. *Andromeda*. W Polsce powstała w tym samym okresie komedia anonimowego autora *Epopea pro Saturnalibus*:

enia, t. 3, pod red. T. Kostkiewiczowej i Z. Golińskiego, Warszawa 1966, s. 199–223; K. W. Wójcicki, *Ludwik Osiński* [w:] idem, *Życiorysy znakomitych ludzi wstawionych w różnych zawodach z rycinami*, t. 2, Warszawa 1851, s. 209–214; idem, *Ludwik Osiński* [w:] *Cmentarz Powązkowski pod Warszawą*, opisał K. W. Wójcicki, litografia M. Fajansa, z rycinami A. Matuszkiewiczza, t. 1, z. 1, Warszawa 1855, s. 220–223; idem, *Ostatni klasyk. Wspomnienie z pierwszej połowy naszego stulecia (Dokończenie)*, „Biblioteka Warszawska”, 1872, t. 2, s. 260–291 (tekst poświęcony L. Osińskiemu); R. Plenkiewicz, *Ludwik Osiński 1775–1838* [w:] *Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, z przedmową S. Krzemińskiego, t. 1, Warszawa 1901, s. 360–366; F. S. Dmochowski, *Znakomici literaci z okresu od 1800 do 1830 roku* [w:] idem, *Wspomnienia od 1808 do 1830 roku*, oprac. i wstępem poprzedził Z. Libera, Warszawa 1959, s. 291–294 (na wskazanych stronach – wspomnienie o L. Osińskim); A. E. Koźmian, *Wizerunki osób społeczeństwa warszawskiego z czasów Kongresowego Królestwa (ustęp ze wspomnień jednego z żyjących autorów)*, „Przegląd Poznański”, 1857, t. 24, s. 1–23 (fragment wspomnień zatytułowany *Ludwik Osiński*); *Teatra w Polsce*, przez K. Estreichera (seniora), oprac. K. Nowacki, t. 4, cz. II, Kraków 1992, s. 761–804 (obszerne omówienie dziejów Teatru Narodowego w Warszawie w czasach pierwszej dyrekcji Osińskiego, czyli w latach 1814–1825). Wiele informacji bibliograficznych w kwerendzie nt. Ludwika Osińskiego można znaleźć w następującej publikacji: S. Straus, *Bibliografia źródeł do historii teatru polskiego. Druki zwarte i ulotne*, Warszawa 1957, s. 55, 67, 112, 127, 138–139, 151, 162–163, 222–223, 259, 304, 357–358. Rozalia Bogusławska (1786–1866) – córka Wojciecha Bogusławskiego, po mężu Osińska, aktorka. Wojciech Bogusławski (1757–1829) – polski aktor, śpiewak, reżyser, autor sztuk teatralnych, twórca i dyrektor Teatru Narodowego w Warszawie. Pierre Corneille (1606–1684) – francuski dramaturg. Franciszek Ksawery Dmochowski (1762–1818) – poeta, publicysta. Ludwik Adam Dmuszewski (1777–1847) – aktor i reżyser. Adam Mickiewicz (1798–1855) – jeden z trzech polskich wieszczów, poeta i dramaturg romantyczny. William Szekspir (1564–1616) – angielski aktor, autor tragedii i komedii, poeta.

¹⁰ Zob. m.in. Z. Jachimecki, *Elsner Józef (1769–1854)* [w:] PSB, t. 6: 1948, s. 235–237; M. Zduniak, *Józef Elsner – syn Śląska Opolskiego* [w:] *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka*, red. R. Pośpiech, Opole 2013, s. 15–25; *Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych, kompozytorów, wirtuozów, śpiewaków, instrumentistów, lutnistów, organistów, poetów lirycznych i miłośników sztuki muzycznej, zawierający krótki rys historii muzyki w Polsce, opisanie obrazów cudownych i dawnych instrumentów*, przez A. Sowińskiego, Paryż 1874 (reprint: Warszawa 1982), s. 92–99 (hasło: *Elsner Józef*). Fryderyk Chopin (1810–1849) – legendarny polski kompozytor, pianista. Karol Kurpiński (1785–1857) – polski kompozytor i dyrygent.

¹¹ R. Skręt, op.cit., s. 340–341.

Andromeda królewna murzyńska. Osiński powiązał swój tekst z tradycją mitologiczną w sposób bardzo luźny, wykorzystując z pierwowzoru antycznego głównie imiona postaci¹². Elsner skomponował muzykę w grudniu 1806 r. do gotowego wierszowanego utworu dramatycznego¹³.

Prapremiera odbyła się 14 stycznia 1807 r. 18 stycznia dano kolejny spektakl, specjalnie dla Napoleona. W ramach przedstawienia zaprezentowano kantatę Elsnera ze słowami Osińskiego, stworzoną na cześć zwycięzcy, obecnego na widowni. Operę wykonano po polsku, ale Napoleon otrzymał do lektury francuski przekład libretta¹⁴. Był obecny na całym spektaklu¹⁵. Utwór grano pt. *Perseusz i Andromeda*.

Wykonawcami byli Marcin Szymanowski w roli Perseusza, Zofia Dmuszewska (córka Ceseusza Andromeda), Ludwik Adam Dmuszewski (król Traków Finneusz), dyrektor teatru Wojciech Bogusławski (Polidemon) i Bonawentura Kudlicz (Licetus)¹⁶.

Zgodnie ze wspomnieniami Wojciecha Bogusławskiego Napoleon wysoko ocenił operę i inscenizację. Bogusławski twierdził, iż dostojnemu widzowi spodobały się libretto Osińskiego, głos śpiewaczki Dmuszewskiej oraz scenografia¹⁷. Zadowolony monarcha miał obiecać, że prześle do teatru 600 napoleonów w złocie, ale poeta i kompozytor nie otrzymali pieniędzy¹⁸. Elsner wspominał później, iż o „daru Cesarza”, z którego nie dostał wraz z Osińskim „choćby tylko po jednej sztuce na pamiętkę”, dowiedział się przypadkowo po dwóch latach¹⁹.

Prapremierowy spektakl zrelacjonowano na łamach „Gazety Warszawskiej”, podkreślając, że opera powstała w związku z oczekiwanym przybyciem Napoleona

¹² J. Lewański, *Epoepa pro Saturnalibus: Andromeda królewna murzyńska*, „Pamiętnik Literacki”, 1947, z. 37, s. 234–258. Owidiusz (43 p.n.e.–17 lub 18 n.e.) – rzymski poeta.

¹³ Z. Jachimecki, *Elsner Józef...*, s. 235; J. Elsner, *Sumaryusz moich utworów muzycznych z objaśnieniami o czynnościach i działaniach moich jako artysty muzycznego*, z niemieckiego przełożył w r. 1855 K. Lubomirski, opracowała A. Nowak-Romanowicz, Kraków 1957, s. 45.

¹⁴ Z. Jachimecki, *Elsner Józef...*, s. 235–236; idem, *Dwie opery polskie o Napoleonie*, „Muzyka”, 1929, nr 1, s. 11; R. Skręt, op.cit., s. 340–341; W. Brumer, *Służba narodowa Wojciecha Bogusławskiego*, Warszawa 1929, s. 89–90 (Brumer błędnie podaje, że Napoleon obejrzał *Andromedę* 16 stycznia 1807); F. Hoesick, *Napoleon i Elsner. Kartka z pobytu cesarza w Warszawie* [w:] idem, *Luźne kartki z przeszłości syreniego grodu*, Poznań–Warszawa 1920, s. 131–132.

¹⁵ *Pamiętniki Kajetana Koźmiana obejmujące wspomnienia od roku 1815*, oddział [t.] III i ostatni, Kraków 1865, s. 371 (na s. 355–408 rozdział pamiętników Koźmiana, zatytułowany *Ludwik Osiński*); F. Hoesick, op.cit., s. 131–132.

¹⁶ K. Wierzbicka-Michalska, *Teatry w Warszawie w latach 1806–1814* [w:] *Dzieje teatru polskiego*, pod. red. T. Siverta, t. 2, *Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863, lata 1773–1830*, Warszawa 1993, s. 153 (na s. 152–153 kopia dwóch stron programu prapremierowego spektaklu *Andromedy*). Zofia Dmuszewska (1785–1807) – aktorka i śpiewaczka. Bonawentura Kudlicz (1780–1848) – aktor i reżyser, dyrektor teatrów. Marcin Szymanowski (1775–1830) – aktor i śpiewak.

¹⁷ *Dzieje Teatru Narodowego na trzy części podzielone oraz wiadomość o życiu sławnych artystów*, przez W. Bogusławskiego, w Warszawie 1820 (reprint: Warszawa 1965), s. 190–191.

¹⁸ R. Skręt, op.cit., s. 341; J. Elsner, op.cit., s. 116–117.

¹⁹ J. Elsner, op.cit., s. 117.

do Warszawy. W publikacji prasowej obszernie cytowano tekst Osińskiego. Publiczność reagowała na operę entuzjastycznymi okrzykami²⁰. Podobny nastrój panował na przedstawieniu, mającym za widza cesarza. Entuzjazm wzbudziło popiersie wodza, stanowiące centralną część scenografii do wykonania kantaty zamykającej widowisko²¹.

Scenografia do *Andromedy* została utrwalona na sztychu, sprzedawanym w Warszawie²². Transparent, ustawiony na scenie, stanowiący „apoteozę Napoleona”, zaprojektowany przez Jana Bogumiła Plerscha, skopiował rysownik Kazimierz Wojniakowski²³.

Dzieło Elsnera i Osińskiego wznowiono jeszcze kilka razy w Warszawie na okoliczność uroczystości patriotycznych²⁴. Za przykład może posłużyć występ z 3 maja 1807 r.²⁵ *Andromedę* zagrano w Warszawie także 26 marca 1809 r.²⁶ Uwertura do opery często wchodziła do programów koncertowych²⁷. W 1811 r. *Andromedę* zaprezentowano w Gdańsku²⁸.

Andromeda została bardzo nisko oceniona przez badacza twórczości Ludwika Osińskiego i jej recepcji, Tadeusza Grabowskiego, który stwierdził, iż:

Choć była utworem okolicznościowym wykonanym na wzór wielu podobnych francuskich, mogła być napisana lepiej i udatniej. Patetyczność jest w niej robioną i tak mało szczerą, że nie zdobyła się nawet na kilka pięknych wierszy [...]. Nieudolność twórcza Osińskiego uwidoczniła się tu w całej pełni i jaskrawo, choć ówczesnie nie zważano na to zupełnie²⁹.

²⁰ *Teatr Polski w Warszawie*, „Gazeta Warszawska”, 1807, nr 5, s. 78–80 (Dodatek do „Gazety Warszawskiej”, datowany: „Z Warszawy dnia 16 stycznia 1807 r. w piątek”).

²¹ *Z Warszawy 20 stycznia*, „Gazeta Warszawska”, 1807, nr 6, s. 89 (Dodatek do „Gazety Warszawskiej”).

²² Zob. Ligher, ***, „Gazeta Warszawska”, 1807, nr 38, s. 578 (Dodatek do „Gazety Warszawskiej”); informacja o sztychu, zawierająca jego szczegółowy opis, będąca zarazem reklamą).

²³ B. Król, *Działalność teatralna Jana Bogumiła Plerscha*, „Pamiętnik Teatralny”, 1954, z. 3/4, s. 171–175. Jan Bogumił Plersch (1732–1817) – polski malarz, scenograf. Kazimierz Wojniakowski (1771 lub 1772–1812) – polski malarz, rysownik.

²⁴ A. Nowak-Romanowicz, *Józef Elsner. Monografia*, Warszawa 1957, s. 104.

²⁵ *Teatr Polski w Warszawie*, „Gazeta Warszawska”, 1807, nr 38, s. 610 (Dodatek do „Gazety Warszawskiej”).

²⁶ *Sporządzony przez Wojciecha Bogusławskiego wykaz przedstawień za okres od dnia 1 marca 1808 do 1 kwietnia 1809 r. Nota danych reprezentacji na Teatrze Polskim w Warszawie od dnia 1 marca 1808 roku* [w:] *Źródła do historii teatru warszawskiego*, cz. II, 1795–1833, oprac. K. Wierzbicka, Wrocław 1955, s. 110 (dokument nr 58).

²⁷ A. Nowak-Romanowicz, op.cit., s. 104.

²⁸ Zob. *Katalog oper polskich* [w:] *Opery polskie*, oprac. K. Michałowski, Kraków 1954, s. 35; E. Szwankowski, *Wstęp* [w:] *Teatr Wojciecha Bogusławskiego w latach 1799–1814*, oprac. E. Szwankowski, Wrocław 1954, s. 12; J. M. Michałak, *Gdańsk w biografii Józefa i Karoliny z Drozdowskich Elsner* [w:] *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka...*, s. 133, 135–136; F. Hoesick, op.cit., s. 144.

²⁹ T. Grabowski, *Ludwik Osiński i ówczesna krytyka literacka*, w Krakowie 1901, s. 33. Tadeusz Grabowski (1871–1960) – historyk literatury.

Inny historyk literatury polskiej, Piotr Żbikowski, zaliczył *Andromedę* do patriotycznych utworów okolicznościowych, mieszczących się w nurcie klasycyzmu postanisławowskiego. Autor nie odniósł się do sprawy wartości literackiej utworu³⁰. *Andromedzie* Osińskiego z pewnością daleko jest do arcydzieł polskiej literatury dramatycznej i poezji, ale trzeba ją ocenić jako utwór ważny dla osób zainteresowanych dziejami związków między polskim teatrem a polityką.

Edycja tekstu Osińskiego została uzupełniona przypisami. Większość zawiera porównania z publikacją z 1808 r. Zwrócono uwagę na odmienności w treści, a także na ważniejsze różnice w pisowni i interpunkcji.

TEKST ŹRÓDŁOWY

Ludwik Osiński, *Andromeda*. *Dramma w jednym akcie z muzyką Józefa Elsnera reprezentowana pierwszy raz na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 14 stycznia 1807 roku*³¹

OSOBY

Perseusz	Szymanowski
Andromeda córka Ceseusza jednego z Królów Syryjskich	Dmuszewska
Fineusz Król Traków	Dmuszewski
Polimedon dawniej wódz wojska Ceseusza	Bogusławski
Licetus, jeden z Rycerzów Trackich	Kudlicz ³²
Niewiasty, Rycerze Traccy, Dwór Pineusza, Lud, Żołnierze Syryjscy	

SCENA W JOPPEI³³

Teatr wystawia rozwaliny gmachów, w których widać ślady dawnej okazałości, z jednej strony część królewskiego pałacu, z drugiej świątynia, w głębi brzeg morza.

SCENA IWSZA

Andromeda, Polimedon, Rycerstwo, Niewiasty, Lud

³⁰ P. Żbikowski, *Klasycyzm postanisławowski* [w:] *Słownik literatury polskiego oświecenia*, pod red. T. Kostkiewiczowej, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 262. Piotr Żbikowski (1935–2011) – historyk literatury.

³¹ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2667, k. 1, 1v, 2, 2v, 3, 3v, 4, 4v, 5, 5v 6, 6v, 7, 7v, 8, 8v, 9, 9v, 10.

³² W publikacji z 1808 r. zastosowano przed nazwiskiem każdego z prapremierowych wykonawców formę „SP.” (Szanowny Pan/ Szanowna Pani), zob. [L. Osiński], op.cit., s. [3]. Informacje biograficzne o artystach – zob. przypisy 9 i 16. Jedna z postaci w rękopisie występuje jako Polimedon, a w publikacji z 1808 r. jej imię ma wersję Polidemon. Poprawna wersja – Polidemon.

³³ Chodzi najprawdopodobniej o portowe miasto Joppa (Jafa), będące współcześnie osiedlem w Tel Awiwie w Izraelu. Osiedle to nosi obecnie nazwę Stara Jafa.

Chór

Dopóki zawzięte Nieba
Będą swą srogość wywierać,
Jeżeli tak cierpieć potrzeba,
Nie lepiej z chwałą umierać!
Tyran co nas ostatecznie,
Dawnej wolności pozbawił,
Jeszcze nam serca zostawił.
Powstańmy lub zgińmy wiecznie.

Polimedon

Chowajcie Bracia ten zapal szlachetny,
Z orężem w rękę zgon rycerza świetny.
Lud do wysokich przeznaczeń³⁴ wezwany.
Woli ostatecznie zginąć,
I w pamięci tylko sływać
Niż podłe dźwigać kajdany.

Andromeda

Chwalebna rozpacz, gdy się wszystko straci,
Poledz na Grobach³⁵ i Ojców i Braci,
Lecz jeśli jako z przeznaczeń kolei³⁶,
Zostaje promień nadziei,
Jeżeli wyrok co gubi i wznosi Narody³⁷,
Może nam dawne powrócić³⁸ swobody,
Za wczesną losy uprzedzić zgubą.
Tracić do reszty ojczyznę lubą,
Ach taka rozpacz niegodna Rycerzy³⁹

Polimedon

Sam się gubi, kto męstwu swojemu nie wierzy,

³⁴ Między wyrazami „przeznaczeń” i „wezwany” w rękopisie przekreślony, nieczytelny wyraz. Zob. Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2667, k. 2.

³⁵ Pisownia wyrazu „poledz” (ponieść śmierć) – jak w rękopisie i w druku z 1808 r. „Groby” – w rękopisie dużą literą, a w wydaniu książkowym – małą, zob. [L. Osieński], op.cit., s. 5.

³⁶ W edycji z 1808 r. ten wers brzmi: „Lecz jeśli jaki z przeznaczenia kolei”, zob. ibidem, s. 7.

³⁷ W wydaniu z 1808 r. – nie „jeżeli”, ale „jeśli”, a wyraz „narody” nie dużą, ale małą literą, ibidem.

³⁸ W wersji drukowanej – nie „powrócić”, ale „wrócić”, ibidem.

³⁹ W wydaniu z 1808 r. – wykrzyknik po „Ach”, słowo „rycerzy” małą literą, ibidem.

Chór⁴⁰

Tyran, co nas ostatecznie,
 Dawnej wolności pozbawił,
 Jeszcze nam serca zostawił,
 Powstańmy lub zgińmy wiecznie⁴¹
 Bracia! tak wielkie te męskie zapały⁴²,
 Tą tylko drogą idzie się do chwały,
 Barbarzyńiec na tronie rozkazy wydaje
 Obce narzuca nam prawa,
 Wydiera język, cnoty, obyczaje.
 I krwią się naszą napawa,
 Coraz się większe nieszczęścia gromadzą,
 Niechaj niemężny lepszych losów czeka,
 Słabnie zemsta kiedy się odwleka⁴³,

Andromeda

Srogi tyran nieczuły na płacze i jęki
 Jeszcze mej zapragnął ręki.
 Mamże w powszechnej żałobie
 Ostatnią splamić się zbrodnią
 I na mej Ojczyzny grobie
 Ślubną zapalać pochodnią
 Bogi co tyle zbrodni widzicie,
 Ocalcie honor lub odbierzcie życie⁴⁴.

SCENA 2GA

Andromeda, jej Niewiasty, Fineusz i jego słudzy⁴⁵ i Żołnierze

⁴⁰ W wersji drukowanej – „z chórem” (wspólny śpiew Polidemona z chórem), ibidem.

⁴¹ W 1808 r. wydrukowano ten wers z interpunkcją: „Powstańmy! – lub zgińmy wiecznie”, podkreślając w ten sposób intonację aktorsko-wokalną, zob. ibidem.

⁴² Na kartach wydania książkowego: „Tak bracia, wielbię te męskie zapały”, ibidem.

⁴³ W druku ten wers brzmi: „Coraz się większe nieszczęścia gromadzą / Trzy połączone jędze napastują ziemię. / Andromeda ostatnie królów naszych plemię, / Jęczy pod srogą Fineusza władzą. / Niechaj nie mężny lepszych losów czeka, – / Słabiej zemsta, kiedy się odwleka”, ibidem, s. 7, 9.

⁴⁴ W publikacji z 1808 r. wydrukowano po tej strofie fragment, zaczynający się słowami Polidemona: „Bogom oddajesz ocalenie ziemi [...]”, a zakończony jego zwrotem: „Zostań Królewno – biegnę do świątyni”, oraz zdaniem z didaskaliów: „(Rycerze i lud wychodzi, Polidemon udaje się do świątyni)”, jako zakończenie sceny pierwszej, ibidem, s. 9, 11, 13. W rękopisie dostępnym w krakowskiej bibliotece przywołany fragment zamyka ostatnią, dziesiątą scenę tekstu Osińskiego, zob. Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2667, k. 9, 9v (zob. też przypis 98).

⁴⁵ W 1808 r. wydrukowano nie „jego słudzy”, ale „jego słuszba” (służba), [L. Osiński], op.cit., s. 15.

Fineusz

Teraz wszechmocne przemawiają losy,
Może ofiara ta ostatnią będzie
Neptun przestanie srogie rzucać ciosy,
I w całym kraju spokojność osiedzie!⁴⁶
I tylko Pani, nie chciej się opierać,
Zwycięskimi pokonany wdzięki,
Z dobrem narodu twojej żądam ręki⁴⁷.
Mogłaż byś wyżej sięgać i wyżej obierać⁴⁸,
Tron ten jest moim, a przecież go dzielę.

Andromeda

Po tylu okrucieństwach dobroci za wiele,
Szczytny czyn ostatniemi, dzielić się gruzami,
Wróc mi Ojczyznę, Berło niech dziedziczy z nami⁴⁹,
A wreszcie któż ci to prawo przysądził,
Byś cudzą własnością rządził.

Fineusz

Najstarszym prawem zwycięstwa,
Mogę podbite zarządzać narody,
Chcę jednak prosić nagrody
Mojej miłości, nie mojego męstwa⁵⁰.

Andromeda

Męstwa? gdyby mój Rodak⁵¹ w obronie ojczyzny,
Okryty świetnemi blizny,
Żądał mej ręki i serca,
Otrzymałby – lecz nigdy państw moich wydzierca,
Nigdy ten co się we krwi mojej mazał.

⁴⁶ W druku: „I w całym kraju spokojność osiedzie” (bez wykrzyknika), ibidem.

⁴⁷ W publikacji ten ustęp brzmi: „i tylko pani, nie chciej się opierać. / Zwycięzca twemi pokonany wdzięki, / z dobrem narodu twojej żąda ręki”, ibidem.

⁴⁸ W druku: „mogłażbyś wyżej sięgać i lepiej obierać”, ibidem.

⁴⁹ W 1808 r. wydrukowano: „Wróc mi ojczyznę... berło mych oczu nie / mam!” (berło i ojczyzna – małymi literami), ibidem.

⁵⁰ W wersji drukowanej kwestia Fineusza brzmi: „Najstarszy[m] prawem zwycięstwa, / Mogę podbite zarządzać narody: / Chcę jednak prosić nagrody. / Mojej miłości, nie mojego męstwa. –”, ibidem.

⁵¹ W druku: „rodak” małą literą, ibidem, s. 17.

Fineusz

A gdybym o co proszę jako Pan rozkazał?

Andromeda

W pośród kajdan niewoli, moja dusza wolna,
Może być nieszczęśliwą, zhańbić się niezdolna.
Mamże mieć Tyrana za Męża⁵²,
Ach! Sama dobroczynność umysły zwycięża.

Fineusz

Wiedz! że zwycięzca nie cierpi odmowy⁵³,
Małąż się dobrocią szczycę,
Kiedy jedną Niewolnicę
Zdobię imieniem Królowej.

Andromeda

Ta Niewolnica, swoim jeszcze imieniem włada,
I nad hańbę twej ręki, kajdany przekłada,
Niewola dla zbrodni jest straszna, dla cnoty jest lubą,
A gdzie ty prawa dajesz, tam więzy są chlubą⁵⁴.

Fineusz

Niebaczna! Umiej lepiej szanować rozkazy,
W moim ręku śmierci władza
Lękaj się skutków obrazy.

Andromeda

Gardzić groźbami, honor mi doradza.

Fineusz

Dobru narodu ulegniesz wspaniale.

Andromeda

Ulegnę cnotcie i chwale,
Czego Tyrani czuć nie są zdolni.

⁵² W publikacji: „Mam mieć tyrana za męża!”, ibidem.

⁵³ „Wiedz, że zwycięzca nie cierpi odmowy”, ibidem.

⁵⁴ W druku powyższa kwestia ma brzmienie: „Ta Niewolnica, jeszcze swoim sercem włada, / I nad hańbę twej ręki, kajdany przekłada, / Niewola straszna zbrodni, dla cnoty jest lubą, / A gdzie ty prawa dajesz, tam więzy są chlubą”, ibidem.

Fineusz

Cóż cię od mojej potęgi uwolni.

Andromeda

Śmierć w zapale srogiej rozpacz.
Uczynię co zemsta radzi,
Niechaj już niebo przeznaczy
Czy nas do reszty zagładzi.

Fineusz

Bezsilny zapał! mogę ten kraj zburzyć.
We krwi go własnych mieszkańców zanurzyć.
Za moim jednym skinieniem
Gruzy okryją tę ziemię
I powszechnym spustoszeniem,
Bezbożne wyniszczę plemię.

SCENA 3CIA

*Polimedon wybiega ze Świątyni. Ciz sami*⁵⁵

Polimedon

Ach Pani!

Andromeda

Jakaż zbrodnia?

Polimedon

Wyrokom wydany, strasznej ofiary żąda Neptun zagniewany⁵⁶

Fineusz

Mów ogłoś nam ten wyrok.

Polimedon

Ofiara zbyt droga,

⁵⁵ Opracowując tekst Osińskiego do druku 210 lat temu, nadano temu zdaniu z didaskaliów formę: „Ciz sami, Polidemon (wybiegając ze świątyni)”, *ibidem*, s. 21.

⁵⁶ Sformułowanie „wyrokom wydany” – pomyłka w rękopisie, *Bibl. Nauk. PAU i PAN*, rkps sygn. 2667, k. 4. W druku kwestia Polidemona ma postać: „Wyrok już wydany... Strasznej ofiary żąda Neptun zagniewany”, [L. Osiński], *op.cit.*, s. 21.

Fineusz

Cóż stąd, błagać potrzeba potężnego Boga,

Polimedon

Czemu inszą Krwią Niebo ubłagać się nie da⁵⁷

Andromeda

Dokończ!

Polimedon

Drzę cały!

Andromeda

Dokończ!

Polimedon (*stoi zdumiały*)⁵⁸

Andromeda

Bogi! wam zanoszę dzięki,
Skończą się moje nieszczęścia,
Niech Tyran żąda mej ręki,
Jużem wolna od zamęścia.

Fineusz

Bogi! wam zanoszę dzięki,
Dostałem mego szczęścia
Mogę już żądać jej ręki.
To ją skłoni do zamęścia.

Polimedon

Wzruszone naszemi jęki,
Odwróćcie Bogi nieszczęścia
Nie! Bogi są litosne, wysłuchać nas muszą.

⁵⁷ W książce z 1808 r. wydrukowano: „Czemuż inszą krwią niebo ubłagać się nie da? Pani...”, ibidem.

⁵⁸ W druku zastąpiono to zdanie z didaskaliów kwestią Polidemona: „Andromeda”, ibidem, s. 23. „Zdumiały” – zdziwiony, zadziwiony, zaskoczony, zszokowany, zob. <http://www.synonim.net/synonim/zdumiały> (Internetowy słownik synonimów języka polskiego online; dostęp: 14.10.2016).

Andromeda

Los niecofniony

Polimedon

Nasze jęki ich poruszają.
Godna jest ta ofiara, by drugi raz jeszcze,
Ozwały się Bogi wieszczę.

Fineusz

Oto ostatnia chwila, namyśl się Królewno.
Przyjmij mą rękę, a żyć będziesz pewno.
Ja wstrzymam zawziętość losów
Ciebie umieszczę na tronie
Posłuchaj ludu twego głosów⁵⁹
Doradzaj Polimedonie.

Polimedon

W tym dniu strasznym?

Fineusz

Pamiętaj, żeś pod moją władzą.

Polimedon

Pani wahasz się?

Andromeda

Niech na śmierć mnie prowadzą⁶⁰.

Fineusz

Dobrze, dobrze okrutna, ci się zadość stanie⁶¹

Polimedon

Wstrzymaj się Tyranie!

⁵⁹ W wersji drukowanej Fineusz mówi: „Ciebie umieszczę na tronie. / Słuchaj ludu twego głosów...”, [L. Osiński], op.cit., s. 25.

⁶⁰ W publikacji: „Niechaj na śmierć mię prowadzą”, ibidem.

⁶¹ W druku: „Dobrze, dobrze okrutna! zadość ci się stanie”, ibidem.

Fineusz

Idź na pożarcie straszego potwora.
Żołnierze, niechaj okutą w kajdany.
Na brzeg morza prowadzą.
Straszydła na pastwę dadzą.

Polimedon

Stójcie!

Fineusz

Pełnijcie rozkaz wydany (*Żołnierze zbliżają się do wzięcia Andromedy*)

Andromeda

Srogi, okrutny Tyranie,
Mój mściciel wkrótce powstanie,
Ach! Boskie natchnienie czuję.
Wyrok mój już dopełniony.
Powstań ludu uciśniony.
Tobie zemstę przekazuję.

Fineusz

Prowadźcie!

Andromeda

Słyszcie Bogi nieśmiertelne⁶²,
Rzućcie ogniste pochodnie
A wy przepaście piekielne,
Pochłońcie na wieki zbrodnie.

(*Niebo się chmurzy, błyskawice i grzmoty*)⁶³

Cóż to, cóż to niebo w płomieniach goreje,
Drży Ziemia, piekło się wzrusza,
Drżysz Tyranie, mam Nadzieję⁶⁴
Widzę, widzę Perseusza,

Fineusz

Prowadźcie! (*Żołnierze wyprowadzają Andromedę*).

⁶² W 1808 r. wydrukowano: „Słyszycie bogi nieśmiertelne!”, ibidem, s. 27.

⁶³ „(Niebo się chmurzy, błyskawice, grzmoty)”, ibidem.

⁶⁴ W publikacji wyrazy „ziemia” i „nadzieja” małą literą, ibidem, s. 27, 29.

SCENA 4TA

Fineusz, Polimedon, żołnierze

Polimedon

Czy słyszysz? jak się Niebo za nami ogłasza.

Fineusz

Niechaj grzmi Jowisz, mnie wcale nie zastrasza⁶⁵,

Polimedon

Perseusz – tak Perseusz!

Fineusz

Niech się sam o siebie trwoży,
Gorgony zgubnym grożą mu wyrokiem,
Zabójczym Meduza wzrokiem,
Zwycięstwom tamę położy. –

Polimedon

Trzygłowe potwory wyteżone z Piekła
Na zgubę świata sprzysięgły się jędze,
Ale próżno się sili ich zawziętość wściekła
Nadludzkiej Perseusza ulegną potędze,
Piekielny związek upadnie,
Przed niezwykłym mężem,
Ale Jowisz gromem władnie,
Tyle on działa orężem.

Fineusz

Zguba was nie może minąć,
Andromeda musi zginąć.

Polimedon

O zaufany w twych zbrodniach bez granic
Co rozpacz ludzi masz za nic,
Idź, gdzie cię twa wściekłość wiedzie,

⁶⁵ W wersji drukowanej: „Niechaj grzmi Jowisz: mnie nic nie zastrasza”, ibidem, s. 29.

Odbierz życie Andromedzie

[...] ⁶⁶

Już się własnych zbrodni lękamy.

Był czas kiedy nasze pradziady

W miastach twoich zwycięskie zostawiły ślady,

Miecze swoje w waszych bramach wyszczerbiali,

I Trackich Królów w niewolę brali,

Dziś więcej zdradą niż męstwem zgnębieni

Obaczemy wkrótce, nasz stan się odmieni (*odchodzą*) ⁶⁷

SCENA 5TA

Fineusz i jego żołnierze

Fineusz

Żołnierze, idźcie, i ten ród zuchwały,

Wyniszczcie cały.

Nic ich przed moim gniewem nie zasłoni

(*wielu Rycerzy wychodzi*)

Lud za Teatrem

Do broni! Do broni! Do broni!

Niechaj Andromeda żyje,

Niech srogi Tyran umiera.

Fineusz

Niech się całe wojsko zbiera,

Niech Andromeda ginie ⁶⁸

Idźcie gdzie was honor wzywa

Lud za Teatrem

Idźmy, gdzie Ojczyzna wzywa! ⁶⁹

(*więcej Żołnierzy wychodzi*)

⁶⁶ Pominięty nieczytelny wers rękopisu, zawierający wyrazy „ciemieżony, nękany”, zob. Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2667, k. 6.

⁶⁷ Zakończenie sceny czwartej, mające jako pierwszą kwestię słowa Polimedona rozpoczynające się od: „Trzygłowe potwory...”, a jako ostatni wers: „Obaczemy wkrótce, nasz stan się odmieni (*odchodzą*)”, zob. ibidem, k. 6 – pominięte w publikacji *Andromedy* z 1808 r.

⁶⁸ W tekście drukowanym: „Niechaj Andromeda ginie”, [L. Osiński], op.cit., s. 33.

⁶⁹ W publikacji: „ojczyzna” małą literą, ibidem.

Fineusz

Bogi! wściekłość mnie porywa⁷⁰,
 Już się zewsząd rozruch szerzy.
 Gromadzi się tłum żołnierzy,
 Co? Polimedon na czele?
 Uderza naszych śmieie
 Już krew strumieniami płynie,
 Bogi! zemsta mnie porywa,
 Niechaj Andromeda ginie⁷¹.

SCENA 6TA

Fineusz, Andromeda, *(którą Żołnierze prowadzą na brzeg morza)*⁷²

Żołnierze

Neptun tej ofiary żąda,
 Już się morskie pienią wały,
 Już potwór zadrzał cały⁷³,
 I łupu swego wygląda.

Andromeda

Boże! ratuj Naród, jam na śmierć gotowa⁷⁴.

Fineusz

Patrz okrutna dla jednego słowa,
 Mów, a za mym skinieniem bóg krwawy wstanie,
 Wybieraj śmierć lub życie, śmierć lub panowanie⁷⁵.
*(W całej tej scenie słychać wzmagający się krzyk walczących i szczęk oręża coraz się przybliża)*⁷⁶

⁷⁰ W książce z 1808 r.: „Bogi! wściekłość mię porywa...”, ibidem.

⁷¹ W wersji drukowanej: „Co? Polidemon na czele? / Uderza na naszych śmieie / Już krew strumieniami płynie... / Bogi, zemsta mię porywa! / Niechaj Andromeda ginie”, ibidem, s. 33, 35.

⁷² W publikacji wydrukowano: „Fineusz, Andromeda, (którą żołnierze prowadzą nad brzeg morza przez teatr). Niewiasty”, ibidem, s. 35.

⁷³ W 1808 r. nadano temu wersowi brzmienie: „Już potwór zajął brzeg cały”, ibidem.

⁷⁴ W wersji drukowanej Andromeda mówi: „Bogi! ocalcie naród, jam na śmierć gotowa”, ibidem.

⁷⁵ W publikacji powyższe wersy mają postać: „Patrz – patrz okrutna! dla jednego słowa... / Mów, a za mym skinieniem krwawy bóg / wstanie, Wybieraj, śmierć lub życie, śmierć lub pa/nowanie”, ibidem.

⁷⁶ W wersji drukowanej: „(w całej tej scenie słychać wzmagającą się bitwę, krzyk walczących i szczęk oręża coraz się przybliża)”, ibidem.

Andromeda i Niewiasty

Boże wspieraj naszych Męstwo.

Fineusz

Giń, niewdzięczna, my pójdźmy skończyć bój wątpliwy⁷⁷

SCENA 7A

Ciż sami, *Licetus przybiega*⁷⁸

Ach Panie! Już za późno!

Fineusz

Co? ty nieszczęśliwy?

Licetus

Rycerz przybył nieznany wśród pobojuwiska,
 Podobny Bogu wojny, śmierć na jego czole,
 Ręka jego jak piorun zgubne razy ciska,
 Już całe trupem okryli pole⁷⁹,
 Naród go swym wybawcą mianuje⁸⁰,
 [...] ⁸¹ swego upatruje⁸².
 (*Fineusz ze wszystkimi żołnierzami odchodzi, co Andromedę otaczali*)⁸³

SCENA 8A ⁸⁴

Andromeda

O Nadziejo! Darze luby,
 Ty nie opuszczasz człowieka,

⁷⁷ W 1808 r. nadano temu fragmentowi postać: „Andromeda i jej Niewiasty / Boże! Wspieraj naszych męstwo – / Żołnierze / Boże daj naszym zwycięstwo. / Fineusz / Giń więc – my pójdźmy skończyć bój wątpliwy”, ibidem, s. 37.

⁷⁸ Wersja w druku: „Ciż sami i Licetus przybiega”, ibidem.

⁷⁹ W edycji z 1808 r.: „Już całe trupem okryte pole”, ibidem.

⁸⁰ „Naród go swym zbawcą mniema”, ibidem.

⁸¹ Pominięty nieczytelny początek wersetu z rękopisu, zob. Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2667, k. 7.

⁸² Ostatni wers tej kwestii Licetusa usunięty w wydaniu z 1808 r. Dodano za to kwestię Fineusza: „Perseusz tutaj... Jużże Gorgon nie ma? / Ale ja jestem... wychodźmy...”, zob. [L. Osiński], op.cit., s. 37, 39.

⁸³ „(Fineusz ze wszystkimi rycerzami wychodzi, i z tymi nawet, którzy prowadzili królownę)”, ibidem, s. 39.

⁸⁴ „Scena VIII / Andromeda i jej Niewiasty”, ibidem.

Nad samą przepaścią zguby,
Jeszcze nas Nadzieja czeka⁸⁵ (*słychać burzę i pioruny*)⁸⁶
O Bogi! Cóż ogłaszacie? Drżę cała!

SCENA 9TA

(*Ciż sami i Polimedon wpada*)⁸⁷

Polimedon

Ciesz się Królewno! Ojczyzna wygrała.

Andromeda

Ach! któryż z Bogów tę nam pomoc zjawił.

Polimedon

Perseusz! przyszedł, spojrział i wybawił.
Boskie rozpuściwszy skrzydła,
Wzniósł się i oręż utopił w potworze
Już krwią zgubionego straszyciła
Zburzone czerni się morze,
Zagrzmiały triumfem łądy
Już nas niewola nie gnębi
Złękli się o swoje rządy⁸⁸.

Andromeda

A wojska Fineusza, owe bitne szyki?

Polimedon

Na widok wolnych nikną niewolniki.
Już ich nie ma, i naszych oszczędzili Bogi,
Wielu z nich w boju znalazło zgon drogi.
Atys, Protenor, Klitus, o świetny zaszczycie.
Śmiertelne w nieśmiertelne zamienili życie.
Sam Fineusz, dzika dusza,

⁸⁵ Wyraz „nadzieja” – dwa razy małą literą, ibidem.

⁸⁶ „burza, pioruny”, ibidem.

⁸⁷ „Scena IX / Andromeda, jej niewiasty, Polidemon”, ibidem.

⁸⁸ „Perseusz przyszedł, spojrział i wybawił. / Boskie rozpuściwszy skrzydła, / Wzniósł się i oszczep utopił w potworze / Już krwią zgubionego straszyciła / Zdumione czerni się morze / Zagrzmiały triumfem łądy / Już nas niewola nie gnębi: / A Bogowie morskich głębi. / Złękli się o swoje rządy”, ibidem, s. 41.

Szuka w polu Perseusza
 A zoczywszy go rzecze, pójdź spróbuj się ze mną,
 Gdzie tysiąc padło, ja jeden wystarczę,
 Chciał się wymową przechwalać nikczemną,
 Gdy Pół Bóg złotą odwrócił tarczę,
 Na niej była Meduzy wyrobiona głowa⁸⁹
 Fineusz zaczętego nie dokończył słowa,
 Obaczył i z pół wyrazem,
 Stał nieczułym głazem,
 I na każń wieków pamiętną
 Otrzymał zbrodni i kary piętno⁹⁰.

Andromeda

O Bogowie!

(Chór za teatrem)

Sławmy zwycięskimi głose
 Wielkie Imię Perseusza

Andromeda i Polimedon

On cierpiącym łzy osusza,
 I same przemaga losy (wraz z chórem)⁹¹

SCENA 10TA I OSTATNIA

Perseusz, Andromeda, Lud, Rycerstwo, Niewiasty, reszta Żołnierzy Fineusza rozbrojonych, ciż sami⁹²

Perseusz

Gdzież jest? gdzież jest Andromeda?

Andromeda (*biegnąc ku niemu klęka*)⁹³

Drogi Wybawco!

Perseusz

Przemoc was gnębić chciała, lecz gdzie ja przebywam
 Tam wolność niosę i kajdany zrywam

⁸⁹ „Na niej była Meduzy kamieniąca głowa”, ibidem.

⁹⁰ „Zatrzymał zbrodni i kary piętno”, ibidem, s. 43.

⁹¹ „(Andromeda i Polimedon, wraz z chórem) / On cierpiącym łzy osusza, / I same przemaga losy”, ibidem.

⁹² „Perseusz, Andromeda, lud, rycerstwo, niewiasty (reszta żołnierzy Fineusza rozbrojonych)”, ibidem.

⁹³ „(biegnąc ku niemu wraz z Polidemonem klęka)”, ibidem.

(zrywa *Andromedzie kajdany*)⁹⁴

Już Fineusz nie żyje upadły Gorgony
Skrzył się Neptun z tego zadziwiony.
Wszystko już ustąpiło z drogi
Straszydła, Tyrany, Losy i Bogi⁹⁵
O! lepszego szczęścia godni!
Bądźcie Narodem⁹⁶, żyjcie swobodni.

Andromeda

Ach Panie! któżby tyle trudów ci nagroził?

Perseusz

Dość mam nagrody, kiedym dzielnych oswobodził.
Jeżeli jeszcze na ziemi, potwory jakie zostają,
Niech przed waszemi hufcami, jak przede mną upadają⁹⁷
Tak niechaj kraina wasza,
Słynie męstwem nieśmiertelnym,
A świat cały niech ogłasza
Perseusz dopomógł dzielnym.

Chór

Głośmy w radosnym obrzędzie,
Wielkiego Jowisza plemię
Gdy całą odmieni ziemię,
Sam w gronie Bogów zasiędzie

(*stosowny do tej Dramy Balet i Kantata*)⁹⁸

Polimedon

Bogom oddajesz ocalenie ziemi,
Bogi już dla nas stały się głuchemi

⁹⁴ „Przemoc was zgnębić chciała – lecz gdzie ja / przebywam, / Tam wolność niosę i kajdany zrywam. / (zrywa kajdany Andromedy)”, *ibidem*, s. 45.

⁹⁵ „Skrzył się w swoich głębinach Neptun zadziwiony. / Wszystko ustąpiło z drogi: / Straszydła i tyrany, i losy i bogi”, *ibidem*.

⁹⁶ „narodem” – małą literą, *ibidem*.

⁹⁷ „Jeżeli jeszcze na ziemi / Potwory jakie zostają, / Niech przed hufcami waszemi, / Jak przede mną upadają”, *ibidem*.

⁹⁸ W wydaniu z 1808 r.: pod kwestią chóru – napis dużymi, drukowanymi literami „KONIEC”, a pod nim informacja: „Stosowny Balet i Kantata, kończą widowisko”, *ibidem*, s. 47. W rękopisie z Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie znajduje się od tego miejsca tekst fragmentu przeniesionego w druku na koniec sceny pierwszej, zob. *Bibl. Nauk. PAU i PAN*, rkps sygn. 2667, k. 9, 9v; [L. Osiński], *op.cit.*, s. 9, 11, 13 (zob. też przyp. 44). I w rękopisie, i w edycji na samym końcu tekstu dramatu znajduje się tekst *Recitativo*, *Bibl. Nauk. PAU i PAN*, rkps sygn. 2667, k. 10; [L. Osiński], *op.cit.*, s. 48.

Patrz, jak się Neptun w swej zemście zacina,
Co dzień się nowych ofiar dopomina,
Już szósty miesiąc upływa,
Jak dla morskiego potworu,
Z dorodnych dziewic wyboru
Idzie ofiara zelżywa,
Oto i teraz w świątyni zebrani,
Ludu naszego kapłani,
Okrutnych się losów radzą⁹⁹,
Kogo na tę śmierć wydadzą.
Przebóg, na kogo srogi wyrok padnie?

Andromeda

Ten Bóg, co losami władnie,
Może ode mnie wszystkiej krwi wymagać,
Byle krwią moją dał się ubłagać,
Byle to Państwo z gruzów powstało¹⁰⁰,
Niech mu dzień chwały zaświeci,
Niech jednej Matki, rozproszone Dzieci¹⁰¹
W jedno połączą się ciało,
Tak świetne mając nadzieje,
Któż krwi swojej nie przeleje?

Wszyscy

Tak piękne mając nadzieje
Któż krwi swojej nie przeleje?

Polimedon

Wielkie umysły niełatwo się trwożą,
Choć się nieszczęście z każdej wzmaga strony¹⁰²
Chociaż nam Tyran i Bogowie¹⁰³ grożą,
Choć wojnę niosą sąsiedzi Gorgony¹⁰⁴,
Gorgony tchnące jady piekielnymi,
Żyje Perseusz mściciel uciśnionej ziemi,
Perseusz miły Niebianom,

⁹⁹ W druku – szyk wersu: „Okrutnych losów się radzą”, [L. Osiński], op.cit., s. 9.

¹⁰⁰ W publikacji z 1808 r. – „państwo” małą literą, ibidem, s. 11.

¹⁰¹ Wyrazy „matka” i „dzieci” małymi literami, ibidem.

¹⁰² „Choć się nieszczęście wzmaga z każdej stro/ny”, ibidem.

¹⁰³ „tyran” i „bogowie” małą literą, ibidem.

¹⁰⁴ „Choć wojnę niosą sąsiadki Gorgony”, ibidem.

Czcigodne Jowisza plemię,
 Co wojnę niesie Tyranom¹⁰⁵
 I z zbrodni oczyszcza ziemię¹⁰⁶,
 Któż się na niego ośmieli,
 Z nim Jowisz potęgę dzieli.

Andromeda

Droga Nadziejo!¹⁰⁷

Polimedon

To nas nie omyli.
 Kto wie, może i w tej chwili,
 Niesie nam pomoc żadaną,
 Niechaj waleczne szyki powstaną.
 Bądźmy godnemi wielkiego człeka,
 On uciśnione wznosi Narody¹⁰⁸,
 I nasze chwile swobody
 Już niedaleko¹⁰⁹

Chór powtarza

Bądźmy godnemi wielkiego człeka &&&¹¹⁰

Muzyka ogłasza przybycie Fineusza¹¹¹

Polimedon

Cóż to nasz Tyran nadchodzi¹¹²
 Oddal się waleczna młodzi,
 Zostań Królewno, idę do świątyni¹¹³

(Rycerze i Lud wychodzą, Polimedon udaje się do świątyni)¹¹⁴.

¹⁰⁵ „tyranom” małą literą, ibidem.

¹⁰⁶ „ziemię”, ibidem.

¹⁰⁷ W druku z 1808 r. – „nadziejo” małą literą, ibidem.

¹⁰⁸ Wyraz „narody” – małą literą, ibidem, s. 13.

¹⁰⁹ „I naszej chwila swobody / Już niedaleka”, ibidem.

¹¹⁰ „Chór powtarza / Bądźmy godnemi itd.”, ibidem.

¹¹¹ „Potem muzyka ogłasza przybycie Fineusza”, ibidem.

¹¹² „tyran” – małą literą, ibidem.

¹¹³ W wersji drukowanej: „Zostań Królewno – biegnę do świątyni”, ibidem.

¹¹⁴ „(Rycerze i lud wychodzi, Polidemon udaje się do świątyni)”, ibidem. Z analizy tekstu *Andromedy* Osińskiego wynika, że bardziej zasadne fabularnie jest umiejscowienie powyższego

Recitativo¹¹⁵

Już Polska z Losów Kolei,
Z gruzów swoich ożywiona,
Ujrzała cel swych nadziei
Przez wielkiego Napoleona,¹¹⁶

Jego wiewem owiane wstrząsły¹¹⁷ się mogiły,
Nowym życiem zdumiony Rycerz z grobu wstaje,
Szablą Chrobrych, których spoczynek niemiły¹¹⁸,
Wydarte sobie wskazuje kraje,
Mąż wielki zrzucił tę zmianę,
Zdumiewa się ziemia cała,
Ledwie opuścił Sekwanę,
Już go zwycięzcą Wisła ujrzała.
On krokami olbrzymemi,
Dziwi świat odgłosem Męstwa,
A wnet na biegunie Ziemi,
Zatknie Chorągiew Zwycięstwa¹¹⁹.

ADRIAN ULJASZ

LUDWIK OSIŃSKI'S LIBRETTO FOR *ANDROMEDA*, THE OPERA BY JÓZEF ELSNER,
FROM 1807 IN THE MANUSCRIPT COLLECTION OF THE SCIENTIFIC LIBRARY
OF THE POLISH ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES AND THE POLISH ACADEMY
OF SCIENCES IN KRAKÓW

Summary

Among the literary texts available in manuscripts in the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Kraków, one that draws attention is a libretto written by a poet and playwright, Ludwik Osiński (1775–1838), for *Andromeda*, an opera com-

fragmentu pod koniec sceny pierwszej, tak jak to uczyniono w publikacji dramatu, datowanej na 1808 r.

¹¹⁵ Zob. też przyp. 98.

¹¹⁶ Zwrotkę tę tak wydrukowano w edycji z 1808 r.: „Tak Polska z losów kolei, / Z gruzów swoich ożywiona / Ujrzała cel swych nadziei, Wielkiego NAPOLEONA –”, [L. Osiński], op.cit., s. 48.

¹¹⁷ W druku pomyłka („wszręśły”), ibidem.

¹¹⁸ „I szablą Chrobrych, której spoczynek niemiły”, ibidem.

¹¹⁹ W publikacji nad czterema wersami, zaczynającymi się od słów: „Mąż wielki zrzucił tę zmianę”, informacja: „Jeden głos”, przed następnymi czterema wersami, rozpoczynającymi się od: „On krokami...” – „Dwa głosy”. Wersję drukowaną zamyka wskazówka, której nie ma w rękopisie: „Chór / Już Polska z losów kolei itd.”, zgodnie z którą *recitativ*, wykonany najpierw przez jednego i dwóch solistów, ma zostać powtórzony przez chór, ibidem. Ostatnią zwrotkę wydrukowano tak: „Dwa głosy. / On krokami olbrzymiami, / Dziwi świat odgłosem męstwa, / I wnet na biegunie ziemi / Zatknie chorągiew zwycięstwa”, ibidem.

posed by Józef Elsner (1769–1854). The opera was first staged in 1807 in Warsaw to honour Napoleon Bonaparte, in the times of the Duchy of Warsaw, after the French victory over the Prussians. Osiński used a mythological theme to glorify the Emperor. Napoleon was in the audience during one of the performances.

The handwriting, grammar and spelling of the text suggest that the manuscript from the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences comes from the 19th century. No information as to who wrote down the text has been found either in the manuscript itself or in the library's catalogues.

210 years after those events it is worth bringing this work back. The Libretto was printed in 1808 as one complete work in two languages: Polish and in French translation. Now it is a historic publication from the époque. *Andromeda* was not included in the four-volume publication of the author's works presented in between 1861 and 1862. This article is the first critical edition of Osiński's work.